

רשימת ספרי "בן מלך" שיצאו לאור עד עתה:

- חג המצות
- ספרית העומר וחג
- השבועות
- ימי בין המצות - גלות
- וטולת
- ימים נוראים
- חג הסוכות
- חג המנוחה
- ימי המורים
- הגדה של פסח
- כנעני צעדות המדינות
- שבמקדש
- הכמח וטוסר
- שירי חזיונים
- שבת קודש
- מידת הבהונות
- שומנו כעונה
- ענינים ב'ש' ובהלכה
- זמירות שב"ק
- בראשית ח"א - מאמרי
- מבוא בראשית-נח
- בראשית ח"ב - נ"ד
- חל-המדינות
- בראשית ח"ג - ויצא-ויחי
- שמות ח"א - שמות-
- בישח
- שמות ח"ב - מאמרי מבוא,
- יתרו-משפטים
- שמות ח"ג - תרומה-
- מקוה
- ויקרא ח"א - ויקרא-
- מצורע

ניתן להשיג: mechonbennelech@gmail.com

בארה"ב ניתן להשיג: www.yefenofbooks.com | Warehouse: 842450220

בסייעתא דשמיא

אוצרות בן מלך

מתורתו של רבינו הגדול רבי לייב מינצברג זצוק"ל רבה של קהל עדת ירושלים

פרשת מקץ-חנוכה
גליון מס' 85

פרשת מקץ

האדם - הביאה בפועל למטרה הפוכה, אותה סיבבה יד ההשגחה.

ראשית דרכו של יוסף התחילה בכך שיעקב אביו אהב אותו, ועשה לו כתונת פסים, דבר המבטא את מעמדו ורוממותו משאר אחיו. כן מביא יוסף את דיבתם רעה אל אביהם, מעשה שלטון ושררה, ואביו מקבל את דבריו. ולאחר מכן בחלומו שאחיו משתחווים לו, והוא מספר אותם לאחיו, כלומר שמייעד עצמו לגדולות. ועוד מוסיף לחלום, שהוא

ויהי מקץ שנתים ימים (מא, א)

במדרש - ויהי מקץ שנתים ימים - קץ שם לחושך' (איוב כח, ג) - זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ, חלם פרעה חלום' (ב"ר פט, א).

כלומר, שדרשו חכמים בזה שאין החלום מאורע בחיי פרעה, שפגע באותו הזמן, וגרם ליוסף להשתחרר, אלא דרשו חכמים עומק משמעות הכתוב שסיבת הופעת החלום עתה היה 'מקץ שנתים ימים', כי היתה מטרה עיקרית בחלום לשחרר את יוסף, ומכיון שהגיע הקץ לסבלו ובא זמנו להשתחרר, לכן חלם פרעה את החלום.

ועתה בסופו של מסע התלאות שעבר יוסף, מאז נמכר לעבד בארץ מגורי אביו ועד הלום, מתגשמים חלומותיו הראשונים, ובאחת עולה לגדולות, ממעמקי העבדות והשפלות לכס המלכות בארץ מצרים.

מוסר ההשכל העובר כחוט השני בכל שלב ושלב בדברי ימי יוסף - על כל תהפוכות מעמדו וקורות חייו - אחד הוא, כי - רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום' (משלי יט, כא). על כל צעד ושעל במהלך הדברים, הננו נוכחים לראות כי לא היה דבר שהתנהל כצפוי, וכי כל מחשבה שבלב

בגליון

פרשת מקץ

ביאורי פסוקים..... עמוד 1

בענייניא דיומא

פניני חנוכה..... עמוד 5

ביאורי הלל - ב..... עמוד 9

פרנס השבוע

נסלו תש"פ

עץ חיים היא למחזיקים בה

הוצאות הדפסת גליון זה נודבו לזכוי הרבים
ע"י ידידנו הנכבד מחשובי אברכי קהילתנו מתומכי מכוננו

הרה"ח ר' שלמה זלמן לינדר שליט"א

לרגל הולדת הבן

זכות הפצת אור תורתו ובהירה של רבינו בעל הבן מלך
תעמוד לו ולמשפחתו להתברך בכל הברכות האמורות למחזיקי התורה
לראות ברכה והצלחה בכל אשר יפנה

להנצחות ותרומות "פרנס השבוע/החודש"
אפשר להקטור לטלפון מס' 8422488-054

יו"ל ע"י מכון 'כתבי בן מלך'

לתרומות והנצחות נא לפנות ל-054-8422488

לקבלת העלון במייל, ניתן להצטרף בכתובת
mechonbenmelech@gmail.com

כתובת המכון: אוהב ישראל 1/9, ביתר עילית

לתגובות והערות נא לפנות ל-052-7616048

לקהל שוחרי תורת ה'בן מלך' ואוהבי התורה בכל מקום שהם

הננו בזה בקריאה של חיבה לשוחרי התורה,
להיות שותפים וידידים איתנים למפעל הכביר של מכוננו
להפיץ על פני תבל את אורו המיוחד והבהיר בתורה של
מורנו ורבינו בעל ה'בן מלך' זצוק"ל

ולתמוך בבית היוצר 'מכון כתבי בן מלך', אשר אך ורק מכוחו יוצאים
לאור כל גנזי תורתו של רבינו ושיעוריו המרובים, כאשר זכינו לראות את
הכרכים הרבים נדפסים ויוצאים לאור עולם, ופתחו אופקים חדשים בפני
כלל שוחרי התורה

מהררי ציון יוצאת הקריאה, בואו לעזרת ה' בגבורים, המשימה הגדולה
עדיין לא הושלמה ודורשת משאבים רבים מדי חודש בחדשו. נא זכו
והצטרפו להימנות למצווה חשובה זו של הרבצת והפצת אור התורה
לזכות את הרבים, הטו שכס וטלו חלק במשימה הגדולה.

פנו עתה להנהלת המכון והצטרפו למשפחת התורמים והמנויים
לדבר המצווה הגדולה הנתונה בידינו
באין מענה השאירו הודעתכם ונשוב אליכם בהקדם.

בשורה טובה למבקשי ה'

ניתן להאזין לשיעורי רבינו זצוק"ל בקו השיעורים 'קו בן מלך'

03-3077354

ישנה אפשרות לבחור במאגר הממוחשב ולהאזין לשיעורים בפרשת השבוע ובענייניא דיומא

שמעו ותחי נפשכם

ויהי רצון שנוכה להגדיל תורה ולהאדירה

מכון כתבי בן מלך
ההנהלה

ספרים
למועדי השנה
•
סדרת ספרים
ביאורים ומאמרים
על תעשיית חובסי תורה
•
שיעורים
על חז"ל
•
ספרי
המת והמחשבה
•
ביאורי סודות
•
ספרי
אמונת ומצוות
•
ספרי
תורה ודעה
•
אונגרים
תורה ודעה

הנצחות תורמים

קו בן מלך

03-3077354

מחשבה מכון

סניף 24 מטה במטה

עמותת חסידי בני מנחם
לשמירת מורשת רבינו
מורחקים 150 נתיבים
בבני התורמים

הכשרת ספרי בן מלך
סניף תל אביב-יפו

054-8422488

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

מחשבה מכון

רואה את עצמו מולך על אחיו, ואף אביו ואמו משתחווים לו.

ברם, תחת אשר יעלוהו המעשים הללו למדריגת מלכות כמחשבת יעקב ויוסף, הרי שעצת ה' סיבבה את הדברים, כי בפועל הביאוהו כל אלו לעבדות, היפוכה הגמור של מלכות. כאשר דווקא חלומותיו והבאתו את דיבתם רעה לאביהם, הם אשר גרמו לקנאת אחיו שדנהו למיתה, שהומרה בסופו של דבר לעבדות. ואותה כתונת הפסים, המסמלת יותר מכל את יחוסו ומעמדו המרובה מאחיו, זו היא אשר הופשטה מעליו והוטבלה בדם - כדי לסייע בעד מכירתו לעבד. ועל כך אמרו חז"ל - 'לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים, שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו, נתקנאו בו אחיו, ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים' (שבת י').

מכירת יוסף לעבד היתה אפוא בניגוד גמור לחלומות המלכות, ונעשתה מתוך מחשבת אחי יוסף כי משפל העבדות לעולם לא יגיע למלכות. ברם גם בזאת קמה עצת ה', כי תחת אשר ישאר יוסף עבד עולם בארץ נכריה, הרי שדווקא עבדות זו, היא אשר סללה את דרכו לכתר המלכות. כענין שנאמר - 'מקמי מעפר דל מאשפות ירים אביון. להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו' (תהלים קיג, ז-ח). וכדאיתא במדרש - 'מקים מעפר דל - זה יוסף. מאשפות ירים אביון - וישלח פרעה ויקרא אל יוסף. להושיב עם נדיבים - ויוסף הוא השליט' (מדרש שמואל ה, יד). ועל כך אמר יוסף לאחיו בהתוודעו אליהם (נ, כ) - 'אתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה'.

וכמו כן גם דרכו לחירות ולמלכות, התנהלה כולה שלא כמחשבת אדם, שכן יוסף ביקש משר המשקים שיזכירוהו לטובה לפני פרעה, אך הלה לא זכר את יוסף ואת בקשתו, וכמו שכתב רש"י (לט, כג) - 'וישכחוהו וכו' מפני שתלה בו יוסף בטחונו לזכרו, הוזהק להיות אסור עוד שתי שנים, שנאמר (תהלים מה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל הרבים'.

ואכן רק מקץ שנתיים ימים, כאשר פרעה נזקק לפותר חלומות, או אז עלה יוסף מבור תחתיות, ולאחר שפתר את חלומותיו כיאות, נשא חן בעיני פרעה, אשר המליכו באחת על כל ארץ מצרים.

* * *

וירא יוסף את אחיו ויכירם, ויתנכר אליהם וידבר אתם קשות, ויאמר אלהם מאין אתם, ויאמרו מארץ כנען לשבר אוכל. ויכר יוסף את אחיו, והם לא הכירוהו. ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם, ויאמר אליהם מרגלים אתם, לראות את ערות הארץ באתם (מב, ז-ט)

הרבה דנו המפרשים בפרשה זו, מדוע לא התוודע יוסף אל אחיו תיכף בשעת בואם למצרים, אלא התנכר להם וציערם בעלילות רבות, באמרו אליהם כי מרגלים הם. כן יש לתמוה, כי הלא בכל העת ההיא היה סבור יעקב שיוסף מת, ומדוע אפוא לא שלח יוסף להודיע לאביו כי עודנו חי, והעלו בזה המפרשים הרבה דרכים על פי הדרש.

ועיין ברמב"ן כאן שהעלה בארוכה את התמיהה בזה - 'ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול לצער את אביו ולהעמידו ימים רבים בשכול ואבל על שמעון ועליו, ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת, איך לא יחמול על שיבת אביו, אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת'.

ועוד כתב - 'כי יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים, ואילו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון'.

והנה הרמב"ן יישב כל זאת על פי דרכו, שכיון שעדיין לא נתקיימו החלומות שישתחו אליו כולם, על כן המתין כל אותם השנים לראות איך יפול הדבר, וכאשר באו האחים למצרים וראה אותם, חשב תחבולות אלו להעליל עליהם, כדי שיביאו גם בנימין אחיו, וכתב שכל העניינים האלה היו ביוסף מחכמתו בפתרון החלומות, שעשה והשתדל בחכמתו כדי שיתקיימו החלומות כאשר חזה אותם מתחילה.

ועל פי זה פירש את הכתוב 'ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם', כלומר שכיון שזכר את מה שהובטח לו מן השמים באותם חלומות, על כן פעל להביאם לידי מימוש.

אולם דבריו צ"ע, כי חלום אינו הוראה אלא גילוי העתידות, ואפילו נבואה לכאורה אינו מוטל על האדם להוציאו לפועל, ואין בזה מצוה לקיימו, אלא לדעת שבוודאי הדבר יהיה ויקום מאליו כאשר דיבר ה', ודברו לא ישוב ריקם, ולו נתכנו עלילות,

הסכנה וכבר אינם עומדים עוד בדעתם הראשונה, על כן גמר בלבו לעכב אותם אצלו בעלילות שונות, כדי שיוכל לתהות על קנקנם, ולדלות מתוך דבריהם רמזים אודותיו ועל דבר מכירתו.

ורש"י פירש שכאשר ראה אותם נוכח לראות שהחלומות התקיימו שהרי השתחוו. וזה קצת קשה במהלך לשון הכתוב, שהרי דבר זה נאמר רק בהמשך הדברים בקשר למה שהאשים אותם ואמר להם - 'מרגלים אתם'. ולפי דבריו היה הכתוב צריך לציין את זכירת החלומות מיד כאשר הכירם וראה אותם משתחוים אליו.

ואכן לאחר שאמר להם 'מרגלים אתם', ואסר אותם במשמר שלושת ימים, ולאחר שהוציאים לחפשי עדיין עיכב בידו את שמעון והתנה את שחרורו בהבאת בנימין, או אז הגיע לאזוני את אשר איווה לשמוע - 'ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת, ויען ראובן אותם לאמר הלווא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש' (כא-כב).

מתוך הדברים הללו נמצא יוסף למד, כי אחיו מתחרטים על המעשה, ורואים בכך אשמה. ונראה עוד, שסבר לבחון את מסירותם לבנימין שהוא מבני רחל, כי שיער בדעתו שכאשר נעדר הוא מבית אביו, העביר יעקב את אהבתו המיוחדת יתר על שאר הבנים לבנימין שאף הוא מבני רחל. ובאם עדיין עומדים הם על דעתם בקנאתם ושנאתם הישנה, יש להניח ששנאה זו תהיה מופנית עתה כלפי בנימין, ואם כן כאשר יבקש מהם להביא את בנימין, יביאו אותו אליו בנקל, ואדרבה יהיו שמחים להביאו כדי שיהא גורלו כגורל יוסף אחיו.

אך מצד שני היתה תקוותו, כי לאחר מכירתו כאשר יווכחו אחיו לראות את גודל השבר והצער של אביו, התחרטו על מעשיהם, ולו מפני צער אביהם, ובאופן כזה בוודאי לא ישנאו את בנימין, ואדרבה יחששו מאד מלקחת אותו, ויכירו באהבה המיוחדת שרוחש לו אביו. ואכן כך היה שנמנעו האחים מלהסכים לעצתו של יוסף שאחד ילך להביא את בנימין, מתוך ידיעתם את גודל צער אביהם על כך. וכן אחר כך התמהמהו מלרדת מחמת קושי זה שלא

ואינו צריך סיוע על ידי מעשי הנבראים. [וכן תמה ב'כלי יקר' כאן, אם ירצה ה' בקיומם המה יתקיימו מעצמם ויוסף מה פעל].

יש שכתבו שהיה רצונו להעניש את אחיו, ולתת להם גמול מעשי ידיהם אשר עשו עמו, וכן הזכיר הרמב"ן פירוש זה בדבריו 'ואף אם היה רצונו לצער את אחיו קצת'. ובאור החיים כתב שנתכוון לכפר עוונם, [וכן כתב ב'כלי יקר' - 'ומה שציער את אחיו, עשה כל זה למרק עוונם במה שמכרו אחיהם וגדול עוונם מנשוא, וצריכין מירוק יסורין מידה כנגד מידה'].
וגם זה תמוה, כי המשפט לאוקים הוא אשר

לו נקם ושילם, ואין לו לאדם לקחת לעצמו מאזני המשפט והכפרה לצער את שונאיו בכדי לכפר עליהם, ואדרבה, זו הנקמה שאסרה תורה בין בני ישראל. וכמו שאמר יוסף בעצמו לאחיו אחר מיתת אביו, ככתוב בפרשת ויחי (נ, ט) - 'ויאמר אליהם יוסף אל תיראו, כי התחת אלוקים אני'.

והנראה בזה, דהיינו משום שנוכח יוסף לראות שבעיני האחים נגזר דתו להרחיקו מהם, ולא נרתעו אפילו מלהמיתו לשם כך, ומנעו עצמם מהריגתו רק משום שמצאו דרך להרחיקו מהמשפחה על ידי מכירתו לעבדות. ועל כן היה יוסף חושש מאחיו, שמא מחזיקים הם עדיין בדעה כי מוכרחים הם להיפטר ממנו, לפיכך לא שלח לבית אביו כל אות חיים, כי היה ירא כי כאשר יודע להם שאביו מבקש להשיבו אליו, יבקשו דרכים נוספות להיפטר ממנו, ולשם כך אפילו יתנכלו להמיתו. ולמרות כל מעמדו הנכבד, עדיין חשש כי ימצאו את הדרך לפגוע בו. ומשום כך היה מוכרח מטעם פיקוח נפש, להימנע מלהודיע לאביו אף שהיה בצער גדול ובשכול.

ומאותו הטעם, גם כאשר באו אחיו לשבר אוכל במצרים עדיין היה חושש ממה שיעשו עמו. ומה שכתוב - 'ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם' - היינו את כל אשר קרהו בעטיים של אותם חלומות - ולא אמר 'את החלומות' לבד, אלא 'אשר חלם להם', כלומר שזכר כיצד סיפר להם את החלומות, וידע שהחלומות הם שגרמו להם לשנאה הגדולה, וכמו שאמרו כאשר נמנו וגמרו להרגו 'הנה בעל החלומות הזה בא' (לו, ט).

ומשום כך עדיין חשש יוסף מפניהם ונמנע מלחשוף את עצמו, בטרם יתברר לו נכונה כי חלפה

כי המליץ בינותם וגו' ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם (מב, יט-כד)

הנה נדרשו המפרשים לבאר, מה ראה יוסף לאסור דווקא את שמעון מבין כל אחיו. ועיין רש"י שכתב משום שהוא השליכו לבור, או על מנת להפרידו מלוי שמוא יתייעצו שניהם להרגו. וכן כתב הרשב"ם.

אמנם יש מקום לדקדק בסדר הכתובים, כי לאחר שכבר אמר להם יוסף 'אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם', אין הכתוב מספר תיכף שלקח מאתם את שמעון, אלא תחילה מתאר הכתוב דין ודברים בין האחים על אודות מכירת יוסף, וטענת ראובן שלא שמעו אליהם, ועוד מוסיף הכתוב להדגיש כי יוסף שמע את דבריהם מבלי ידיעתם, ורק לאחר משא ומתן זה - משלים הכתוב את עניינו הראשון - 'ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם'. והדברים טעונים ביאור.

והנראה בזה, כי לא היה ליוסף טעם כלשהו לבחור במי מבין האחים כדי לאסרו, אלא היה הנאסר מי שיהיה, וכמו שאמר בתחילה - 'אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם' - ולא פירש מי מתוכם יאסר. אכן, כאשר אין סיבה מיוחדת, הרי שהבחירה הטבעית היא בגדול שביניהם, ולכן היתה דעתו לאסור את ראובן. אולם מכיון ששמע את ראובן מעיד על עצמו שלא השתתף במעשה המכירה, אלא ניסה ככל יכולתו להגן עליו, לפיכך נמלך יוסף ואסר את שמעון, השני במספר. ומיושב סדר הכתובים כמין חומר.

הסכים יעקב שבנימין יעזוב אותו. ובה ידע יוסף כי לא יבקשו אחיו להרגו, ויהיה להם לרצון להביאו לפני אביו להחיות את נפשו.

אך עדיין לא הסתפק יוסף בכך, ולא עמד על דעת אחיו בבירור מוחלט, אלא לאחר פרשת מציאת הגביע באמתחת בנימין, כאשר ניגש אליו יהודה ותינה בפניו את קורות בית אביו וצערו הגדול - 'ויצא האחד מאתי ואומר אך טרוף טורף ולא ראיתי עד הנה, ולקחתם גם את זה מעם פני וקרהו אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאולה. ועתה כבואי אל עבדך אבי והנער איננו אתנו, ונפשו קשורה בנפשו וגו' כי איך אעלה אל אבי והנער איננו אתי, פן אראה ברע אשר ימצא את אבי' (מד, כח-לד) - או אז הוסר הספק כליל מלב יוסף, ולנוכח דברים אלו ידע כי שלמים האחים בדעתם, ולעולם לא ישוּבו לעשות אשר חשבו עליו בתחילה, ואשר לכן השעה כשירה להתוודע אליהם.

וכן מצינו במדרש - 'וכיון שראה יוסף שמסר יהודה נפשו על בנימין, הכיר צדקות אחיו והתוודע להם' (במדב"ר יד, ז).

אם כנים אתם, אחיכם אחד יאסר בבית משמרכם, ואתם לכו הביאו שבר רעבון בתיכם וגו' ויען ראובן אותם לאמר, הלא אמרתי אליכם לאמר אל תחטאו בילד ולא שמעתם וגם דמו הנה נדרש, והם לא ידעו כי שומע יוסף,

בעניינא דיומא

פניני חנוכה

אנשים לא נסחפו ונותרו נאמנים להשי"ת במסירות נפש וזה עצמו נס.

וכן במקביל לזה היה נס בשמן בעצם הדבר שנותר פך שמן בחותמו של כה"ג שלא נטמא, וכמו שתירץ הבית יוסף בתירוץ הראשון שעצם מציאת פך שמן טהור הוא נס שנקבע עליו זכרון לדורות. ב. נס שני הוא שהחשמונאים החליטו לצאת

נס השמן מקביל לניסי המלחמה - בימים ההם ובזמן הזה

'נס חנוכה' מורכב הוא משלשה ניסים עיקריים. שלשה ניסים אלו התרחשו הן במלחמת החשמונאים, והן במקביל, בנס המנורה.

א. שאחר שגזרו על התורה ונתרבו המתיוונים בעם ישראל ואבדה כל תקווה, היה נס שקומץ

הניבו תוצאות כבירות, והצליחו וגם עשו פרי כאשר הצליח ה' דרכם לבנות זאת יהדות חרדית מפוארת ומשגשגת, כזה ריבוי של לימוד התורה, בתים שכונות וערים שמגדלים בהם תורה ותפילה, צדקה וחסד, משפחות לשם ולתפארת. וכאשר אנו מברכים ואומרים 'בימים ההם בזמן הזה', צריך לשמוח ולהודות לא רק על הימים ההם, אלא יש לצרף ולכוון גם על הניסים שמתחוללים עתה 'בזמן הזה'.

אור החנוכה

מצות החנוכה מתבטאת באור. והנה מצינו שני עניינים שנקראים אור. השראת השכינה נקראת אור כדכתיב 'ה' אורי' (תהילים כז, א), 'כי אשב בחושך ה' אור לי' (מיכה ז, ח), 'קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח' (ישעיה ס, א), 'הקב"ה אורו של ישראל שנאמר כי אתה נרי ה' (ילקוט"ש מלכים א' פרק ו רמז קפב). וכן התורה נקראת אור 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו, כג). וכן דרשו חז"ל - 'אורה זו תורה' (מגילה טז).

והנה בימי החנוכה היתה המערכה על שני עניינים אלו, הן על המעלה והיחסנות המיוחדת שיש לישראל את אור ה' והשכינה נמצאת בקרבם. ועל כך באו היוונים להילחם ואמרו 'כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל'. וזה הטעם שגזרו על ביטול עבודת בית המקדש, וגזרו על 'שבת' 'חודש' ו'מילה', שהם מסמלים את הקשר בין הקב"ה לישראל, והיינו שגזרו אומר לעקור את אור ה' מישראל.

והמערכה השנית שבאו להילחם עליה, היה על החלק של 'אור התורה'. 'להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך', שגזרו על לימוד התורה וקיום המצוות. והיינו להחשיך את אור התורה.

והוא מה דאיתא במדרש 'וחושך זה גלות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהם' (בר"ב ב, ד). כלומר שבאו ליטול מישראל את שני העניינים הללו הנקראים אור, ולהחשיך שני המאורות הללו מישראל. אולם כאשר נעשה הנס זכו ישראל שהאיר להם ה' בשני האורות הללו, הן בהשראת השכינה שנגלה לעין כל כיצד ה' אלוקינו שורה בתוכינו על ידי הנס של גבורים ביד חלשים, והן בנס המנורה שהיא עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל, ולא זו בלבד אלא שנתווסף תוספת וריבוי אור, שלא

למערכה ולמרוד במלכות יוון, וגם זה סייעתא דשמיא שהיה להם כח ואומץ להחליט לצאת למערכה, כי ננסך בהם רוח עוז וגבורה, ונצנצה בקרבם החלטת מסירות נפש להילחם מעטים מול רבים למען השי"ת והתורה.

וכמו כן בשמן במקביל לזה, היה סייעתא דשמיא בעצם הדבר שהחליטו לתת את השמן בצורה זאת במנורה, דהנה באחד התירוצים תירץ הב"י שחילקו את הזמן לשמונה חלקים ובכל זאת דלק כל הלילה, ולכן היה נס בכל יום. והקשו המפרשים איך הותר להם לעשות כן, שהרי דינה הוא שצריך לתת שמן בשיעור המספיק לדלוק כל הלילה, כדדרשינן 'תן לה מידתה'. ונראה הביאור בדברי הב"י שסברת הכהנים הקדושים היתה שכיוון שעל ידי נס הגיעו עד הלום והמציא להם פך שמן טהור, הרי בטוח שה' ית"ש לא יעזבם עתה, ובוודאי יעשה להם נס, ששמן זה יהא בו סיפק עבור כל שמונת הימים, וגם זה חלק מהנס שהרגישו כן ברוח קדשם.

ג. השלישי הוא עיקר הנס שהחשמונאים אכן נצחו רבים ביד מעטים גבורים ביד חלשים. כלומר שניתוסף כח וגבורה ביד החלשים. וכן במקביל בנס המנורה שהשמן אכן דלק ח' ימים. כלומר שנתוסף כח במעט השמן לדלוק ולהאיר זמן רב.

והנה זה סימן לבנים לכל דורות הגלות, שאפילו בתקופות הקשות לעולם יוותר פך שמן טהור, וכן למדים אנו מזה, שהקומץ הנשאר נאמן לה' ולתורה, צריך לאזור חיל לעשות פעולות אפילו כשהם נגד כל הסיכויים, ובסופו של דבר יזכו לנצחון על ידי ניסים ונפלאות תשועות ונחמות.

ובאופן גדול ביותר היה זה בדורינו לאחר השואה, תקומתה של היהדות הנאמנה לאחר החורבן הגדול. ולמרבה הפלא היה לפנינו כעין שלושת הניסים הללו. ראשית, שנתרתו מתי מעט גדולי ישראל וקומץ קטן של אנשים נאמנים לה', ועצם הדבר הזה היה נס עצום שכל אחד מגדולי ישראל שניצול בימי השואה היה בדרך נס ופלא, ועל כל אחד מהם ישנו סיפור מופלא כיצד ניצול בכל גלגוליו עד הגיעו לחוף מבטחים. עוד דבר פלא וניסי היה במה שקמה בהם רוח ואזור עוז להקים הכל מחדש, ולא רפו ידיהם לנוכח החלל העצום ואזלת הידים והמשבר הגדול.

והנס השלישי הגדול מכולם היינו שמעשיהם

הוראה כללית על כלל עמידת האדם והשקפת חיי ויישור מידותיו.

* * *

פורים חנוכה ומשיח - מקבילים לפסח שבועות וסוכות

עומק ענינם של חנוכה ופורים, מקביל הוא לתוכנם של החגים שבתורה.

בפסח גאלנו ה' ונעשינו לעם, "זמן חירותינו". נגאלנו מעבדות ושעבוד, ונעשינו למציאות של עם. בשבועות התרחש ההמשך, תעבדון את האלוקים על ההר הזה. "זמן מתן תורתנו". קיבלנו על עצמינו לקיים תורה ומצוות במסירות והתמסרות, וזכינו לנתינת התורה מפני ה'.

מתן תורה שבשבועות, הוא תולדה ותוצאה של חג הפסח. בפסח הוציאנו הקב"ה מעבדות לחירות, כדי שנהיה עבדים לו. על ידי שהוציאנו מעבדות, נעשינו חייבים לו את עבודתינו. וכדכתיב - **עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' (ויקרא כה).** עבדות זו, בא לידי ביטוי במתן תורה. כדכתיב - **בהוציאך את העם "תעבדון" את האלוקים על ההר הזה (שמות ג-יב).** ואכן קיבלו ישראל על עצמם עבדות זו באופן נשגב, כאשר אמרו "נעשה ונשמע" וקיבלו על עצמם את התורה.

קבלת התורה היתה תוצאה ומחויבות, שבאה מכח יציאת מצרים. מכיון שהוציאם מעבדות וכל חירותם ממנו, חייבים לו את כל חירותם. וכדאיתא בחז"ל - **א"ר טוביה ב"ר יצחק אנכי ה' אלהיך - שעל מנת כן - הוצאתיך מארץ מצרים - שתקבל אלהותי עליך. דבר אחר: אנכי ה' אלהיך משל לבת מלכים שנשבת ביד הלסטים, ובא המלך והצילה. לאחר ימים, ביקש לישא אותה לאשה. אמרה לו מה אתה נותן לי, אמר לה אם אין לך עלי אלא שפדיתך מיד הלסטים די (שמו"ר כט ג).**

סוכות, הוא תוצאה והמשך של חג השבועות. על ידי שקיבלו ישראל את התורה ומשמרים אותה במסירות, נעשה גופם קודש ומקום להשראת השכינה. והם יושבים בצל ה', בצל דמוימנותא.

בסוכות, אנו חוגגים כבר על שזכינו לשלימות מעלתנו הרוחנית, לקשר והדביקות עם הקב"ה. אחרי 'מתן תורה' כאשר עובדים את ה' ומתמסרים לקיום התורה והמצוות, פועל הדבר על מציאותנו

רק הנר מערבי דלק בנס שזה עדות על השראת השכינה בישראל, אלא כל נרות המנורה דלקו בדרך נס שמונת ימים ברציפות.

וכן באור התורה, מני אז נתרבה אור תושבע"פ בעם ישראל, והתחילו דורות תנאים ואמוראים. שעליהם דרשו חז"ל - 'העם ההולכים בחשך ראו אור גדול (ישעיה ט) - אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם' (מדרש תנחומא נח פרק ג). וכן אמרו על חכמי תושבע"פ - 'דברים שלא נגלו למשה נגלו לרבי עקיבא וחבריו וכל יקר ראתה עינו' (איוב כח) זה רבי עקיבא וחבריו' (במדב"ר יט,ו).

הנהגה אור המנורה מסמל את שני העניינים הללו, הן את השראת השכינה 'עדות לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל' וכן מסמלת את אור התורה כדאמרו חז"ל - 'הרוצה שיחכים ידרים וסימניך מנורה בדרום' (בבא בתרא כה:).

* * *

נר מצוה ותורה אור

כתיב 'כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו,כג) - המצוה נקראת 'נר' והתורה נקראת 'אור'. וצריך ביאור מה ההבדל בין תורה ובין מצוה, משום מה מצוה נחשב 'נר' והתורה 'אור'.

ונראה ד'מצוה' היינו ההלכות המעשיות של כל המצוות, ו'תורה' היינו הסברא והתוכן והרעיון של המצוות, וחלק זה נקרא 'תורה' ביחס להלכות הקיום שנקרא 'מצוה'. והנה הלכות המצוה היא בבחינת 'נר' שהיא מאירה את הדרך כיצד ללכת בקיום מעשה זה. ואולם כאשר מעמיקים להבין את תוכן המצוה ורעיונה רוח הדברים אזי כבר יש כאן 'אור' משום שזה מאיר לנו את כללות דרך החיים, וכמו שכתב החזו"א (קובץ אגרות ח"ג אות קסה) שכל מצוה מלבד פרטי הלכותיה, ניתן ללמוד ממנה גם את רצון ה' בכללות ההנהגה וסידור המושכלות ותורת המידות הישירות, ולכן היא 'אור' שמאירה לנו את כללות דרכי החיים.

וכך מתבאר כמין חומר הפסוק - 'נר לרגלי דבריך ואור לנתיבת' (תהילים קיט). כי הנר מאיר רק להליכה מסויימת זו, והיינו 'לרגלי', אבל האור מאיר את כל הנתיב והדרך. כלומר שבתורה קיימים שני השלבים, שראשית היא מאירה בפרטיות את ההוראה כיצד לנהוג ביחס למה שמפורש במצוה, אך כאשר הוגים ומתבוננים בה יש ללמוד מדבריה

הרוחנית. ואנו נעשים קדושים בעצם, ואז אנו זוכים לשלב השלישי. להיות מציאות ועצם של קדושה, מקום להשראת השכינה בגופינו.

וכל סדר זה של פסח שבועות וסוכות, חזר ונשנה בגלות, ובבחינה מסויימת באופן יותר גדול, וביתר תוקף ועוז. וזה תוכן ענינם של ימי פורים והנוכה וימות המשיח.

שני הימים טובים שמדרבנן, פורים וחנוכה הנם מקבילים ודומים לחגים שמדאורייתא פסח ושבועות. פורים הוא המקביל של פסח. בפסח נוצר עם ישראל, ובפורים רצו אויבינו לבטל את המציאות והקיום של עם ישראל והקב"ה הצילנו. ובזה הפורים הוא המשך ישיר ותולדה של חג הפסח.

בפסח נעשו ישראל עבדי ה', מחמת שגאלם מעבדות לחירות. אמנם בפורים ניצולו לא רק מעבדות לחירות, אלא ממוות לחיים. ומצד הצלה זו, נתחייבו לא רק להיות עבדים לו, אלא לתת את כל מציאותם לה'. למסור את כל חייהם להקב"ה.

מכיון שבפורים נצלנו ממיתה לחיים, ולא רק מעבדות לחירות, עתה כבר אנו חייבים לה' לא רק עבודת. אלא את כל המציאות שלנו. 'על מנת כן הצילנו'.

חנוכה הוא המקביל של חג השבועות. בשבועות נוצרה ונתהוותה מעלתינו הרוחנית, ובחנוכה רצו היוונים לבטל את התורה. באו לנתק את ישראל ממאורע חג השבועות, ואז הקב"ה הצילנו והגן עלינו בניסים ונפלאות, רב את ריבנו ודן את דיננו, כדי שתשתמר התורה בעם ישראל'.

כשם שבהצלה של פסח, היתה תוצאה של קבלת עבדות בשבועות. כמו כן גם על ההצלה של נס פורים ממות לחיים, היה חיוב מצד ישראל לקבל על עצמם עבודת ה'. כתמורה על גאולת נס פורים צריכה לבא קבלת עבדות יותר נעלית. חוב זה נתקיים בימי החנוכה. המסירות נפש בחנוכה, היתה העבודה שבאה כתמורה להצלה של נס פורים.

הצלה ממות לחיים הוא כבר מחייב חדש, הצלה המחייבת עבודת ה' במסירות נפש. כאשר ההצלה

היתה מעבדות לחירות, נעשו עבדי ה'. הוא נתן להם חירות מעבדות, ונתחייבו לתת לו את עבודתם. אך כאשר הצילים ממוות לחיים, נתחייבו לתת לו את כל מציאותם. ואכן נתנו ישראל ביטוי למסירות נפש זו. מסירות נפשם של החשמונאים במאורעות נס חנוכה, היתה ה'נעשה ונשמע' של גאולת פורים. מרוב אהבה לה', הערו נפשם למות ונלחמו למען תורתו וקדושת שמו.

הגאולה של פורים, הוא מקביל לגאולה של פסח. אלא שהוא ביתר תוקף ועוז. שהרי בפסח היה מעבדות לחירות ואילו בפורים היתה גאולה ממיתה לחיים.

וממילא, גם מה שמקביל לעניינו של חג השבועות, חג קבלת התורה של תקופת הגלות. שהם ימי החנוכה, גם הוא ביתר תוקף ועוז. ובמעלה יותר פנימית ועומק מקבלת התורה שבסיני. במתן תורה התמסרו ישראל לגמרי לעבדות ה', באמרם נעשה ונשמע. אך בימי החנוכה, היתה מסירות נפש בפועל ממש. שהלכו להלחם נגד רבים וגבורים מהם, שבדרך הטבע לא היו מנצחים. וכמו כן היה בחנוכה בחינה של "מתן תורה". כי תקופת חנוכה, היתה ראשית פריחת תורה שבעל פה, שהתרחב העסק בה ביותר מאז חנוכה, כאשר החלו דורות התנאים והאמוראים.

ובבחינה מסוימת, יש בנתינת התורה של ימי החנוכה, יתר אור ותוקף על מתן תורה של שבועות. כענין שאמרו חז"ל - **דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחבריו** (במדב"ר יט-ד). כי יש בתושבע"פ פנימיות ואור תורה שהוא גנוז בתושב"כ, ואור זה לא הפציע עד הימים ההם. חנוכה הוא חזרה על ענינו של חג השבועות, אלא שיש בו בחינה של יתר תוקף.

ענינו של סוכות, באופן זה של תוקף מחודש. יתקיים בימות המשיח. המסירות נפש שהחלה בחנוכה, נמשכת מאז כל ימי הגלות. כי עליך הורגנו כל היום. הגלות כולה, היתה תקופת מסירות נפש של כלל ישראל, עבור שמירת התורה והיותם עם ה' ועבדיו. עבודת ישראל בתקופת הגלות היתה המשך בחינת חנוכה, שהוא מקביל לשבועות. והיה בזה

1. וכך מובא בשם הר"ב ממעוז'בו' זי"ע, שכמו שהאדם בימי חנוכה, במדריגה זו הוא בחג השבועות, ועל כן שניהם הם בחודש השלישי, והביא לזה רמז (מובא בסוף ספר אילנא דחיי קונ' אור הנר חנוכה).

הסוכות. השראת השכינה בקביעות, וישיבה בצילא דמהימנותא. סמוכים על שולחנו בסעודת לוי'תן.
השראת השכינה תהיה באופן שעל כל איש ישראל, תשרה השכינה בבחינת קודש הקדשים. וכלשון רש"י - **כי כל בניסכתם תהיה קדושה ואשכון בה כאילו הוא ארון** (רש"י ירמיה ג). והוא בחינת סוכות וצלא דמהימנותא, אלא בתוספת חידוש ועילוי רב. וכל כך תגיע מעלת קדושתם של ישראל, עד כדי כך דאיתא בחז"ל - **אר"א עתידין צדיקים שאומרים לפניו קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה** (ב"ב עה:).
ויהי רצון שנזכה מהרה לראות בעינינו בשוב ה' ציון בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

בחינה של קבלת התורה והתמסרות למצוות בריבוי עוז ויתר תוקף. מסירות נפש כפשוטו, באש ובמים. ועל ידי זה זוכים ישראל להגיע למעלת הקדושה בעצם, ולהשראת השכינה. ובמידה יותר נעלית וגדולה מאשר בתחילה. ואז נהיה מציאות של קדושה, בחינת סוכה שהיא השראת השכינה. השלימות הנעלית, בסדר ההתעלות הנעלה של ימות הגלות, שבו נתגלו מעלותינו ונודרך מציאותינו. והיא בחינת "סוכת עורו של לוי'תן", דהיינו שימות המשיח נמשלים לסוכה. כי ענינם של ימות המשיח הם בבחינה זו, המקבילה לענינו של חג

ביאורי הלל - ב

נתינת תודה על חסדו שנתן לנו, ואין גדרו הילול ושבח על גודל חסדיו יתברך, כי אם תודה והכרת הטוב מצד מקבל הטובה עצמו המביע תודתו.

אמנם יש חילוק בין 'הלל' ל'הודיה', שהרי יש שני סוגי דברים לשבח את מעשי ה' הטובים עמנו, יש שבח על גדלו שהוא נורא ויש שבח על טובו וחסדו הרב, כלשון 'גדלו וטובו מלא עולם'. ההודיה באה אפוא על חסדיו ורחמיו הרבים על הנבראים, אך ההלל יבוא על גבורותיו ונפלאותיו ועוצם תוקף פעולותיו.

והנה פרקי ההלל מחולקים לשני חלקים. החלק הראשון פותח ומסיים ב'הללויה', והחלק השני פותח ומסיים ב'הודו' [וראה בפסיקה הבאה מדברי הראשונים בזה]. שכן ההלל עצמו מורכב משני חלקים הללו בשבחי המקום ברוך הוא, תחילה יבוא ההלל לה' על גודל נפלאותיו ועוזו גבורותיו, כמו שנתגלה בניסים שעשה לישראל. כפי שמעידים לשונות הכתובים בחלק הראשון של הלל: 'רם על כל גוים ה' על השמים כבודו'. 'מי כה' אלו קינו המגביהי לשבת' וגו'. 'מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוה יעקב, ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים'. ועל דברים אלו שהם בחינת 'גדלו' מתאים הלשון 'הללויה'.

ואחריו יבוא החלק השני של ההלל, שיש בו נתינת הוד ושבח על גודל טובתו ורוב חסדיו, כפי

מה אָשִׁיב לָהּ

בתחילת הפרק, ההודאה היא על ידי 'כוס ישועות אשא', כלומר שמהלל ומודה בפיו בשירה על הכוס. אך בהמשך המזמור, ההודאה היא על ידי 'לך אזבח זבח תודה'.

כי שני סוגי ישועות נזכרים במזמור זה, הן ישועה מכל מיני צרה וצוקה והן ישועה מסכנת חיים ממש. לכן בתחילה מדבר על 'כל תגמולוהי עלי', היינו שה' גמלו טוב ומושיע אותנו מן הצרות, ועל כך ראוי האדם לבוא בהלל והודאה וישא כוס ישועות לה'. אמנם בהמשך מדבר על 'יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו', היינו על הצלת חיים ממות, הנה על כך כבר חייב בקרבן תודה, שהוא בכלל 'ארבעה צריכים להודות' שניצלו מסכנת חיים, כי על כן נאמר בו 'לך אזבח זבח תודה'.

הודו לָהּ כִּי טוֹב

פירוש 'הודו' אינו מלשון נתינת תודה, כי אם מלשון שבח והילול, כמו 'הוד והדר לפניו', וכענין הכתוב 'על כן עמים יהודוך לעולם ועד' (תהלים מה, יח). שאם לא כן אין מקומו בתוך פסוקי ההלל, אלא ודאי פירושו כאמור מלשון הודיה והלל לה' על רוב חסדו. ומשום שהוא משבח על חסדו וטובו ית"ש על כן בא הלשון 'הוד' שיש בו רמז גם להודאה. אבל הודאה כמו 'מודים אנחנו לך' משמעותה אחרת, היא

שהתבטא בניסים אלו, וזאת אנו רואים בפסוקי ההלל כגון: 'ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי', 'קול רנה וישועה באהלי צדיקים', 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה'. ועל דברים אלו שהם בחינת 'טובו' מתאים השבח 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'.

המעייין יראה כי החלק השני של ההלל אין מוזכר בו עניינים מיוחדים שלא נזכרו בחלק הראשון, אלא יש בו בעיקר נתינת שבח והודאה על אותם עניינים עצמם שנזכרו בחלק הראשון של ההלל, אשר גולת הכותרת היא יצירת עם ישראל מעפר ומאשפות עד היותו ביפעת תפארתו, ומכל זאת ניכר בעליל כי אכן מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו. אלא שבחלק זה של הלל, עוסקים בעיקר בחסדי ה' כי גברו עלינו באותם הניסים, היינו טובת ה' שעשה עמנו.

ולכן גם מקום הבקשה הבאה בסוף כל הודאה, מקומו דווקא בחלק השני של ההלל. שמכיון שעוסקים בו בהליל והודיה על חסדי ה' עלינו, על כן מוסיפים לבקש כי כה יוסיף ה' עמנו להיטיב לנו ולהושיענו - 'אנא ה' הושיעה נא אנא ה' הצליחה נא'. בקשה זו מקומה יחד עם הזכרת חסדי המקום ולא במקום שמזכירים גדלותו ועוזו.

* * *

הודו לה' פי טוב

תקנת ההלל אינה רק עצם האמירה, כי אם גם צורת ואופן אמירתה ע"י החזן והקהל, הוא אומר והן עונים אחריו וחוזר חלילה. ונתבארה צורתו בסוגיות ערוכות (סוכה לח: פסחים קיז). וכמה פירושים בראשונים.

זה לשון הרמב"ם (הלכות חנוכה פ"ג הל"ב): 'מנהג קריאת ההלל בימי חכמים הראשונים כך היה, אחר שמברך הגדול שמקרא את ההלל מתחיל ואומר הלל-ה-ה, וכל העם עונים הלל-ה-ה. וחוזר ואומר הלל עבדי ה', וכל העם עונים הלל-ה-ה. וחוזר ואומר הלל את שם ה', וכל העם עונים הלל-ה-ה. וחוזר ואומר יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם, וכל העם עונים הלל-ה-ה, וכן על כל דבר. עד שנמצאו עונים בכל ההלל הלל-ה-ה מאה ושלוש ועשרים פעמים, סימן להם שנתויו של אהרן².

2. ומקור הסימן הוא בירושלמי (שבת פרק טז ה"א).

ובסידור רב סעדיה גאון ביאר, כי עניית הלל-ה-ה היינו רק עד הודו לה', אבל מהודו לה' עד סוף ההלל עונים על כל קטע וקטע 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו'. ולדעת זו צידדו התוס' במסכת סוכה (שם ד"ה מכאן). ואף הוסיפו שמנהגנו לענות 'הודו' על שלושת הפסוקים הראשונים 'אמר נא ישראל וגו', הוא זכר לאותו מנהג קדמון.

והנה נתקשו המפרשים, כי הסימן של קכ"ג שנות של אהרן, אינו תואם כשאנו מונים את כל פסוקי ההלל, שהם פחותים מקכ"ג, מאידך אם נחלק כל פסוק לשנים הרי הם יותר מחשבון זה. ולכן דברי הרמב"ם צריכים ישוב. אך לפי דעת רס"ג שאין עונים הלל-ה-ה אלא עד 'הודו לה' כי טוב', החשבון יעלה יפה, כשנמנה את מנין הקטעים שהם מאה ושמונה עשרה, ונוסיף עליהם הלל-ה-ה הראשון וכן ארבעת הפרקים שמסתיימים בהלל-ה-ה, נמצא הכל מכוון למספר קכ"ג במדויק.

וכן לפי המבואר בדברינו לעיל, כי יש כאן שני חלקים בעצם מבנה ההלל, חלק ראשון שעוסק בגדלו שהוא נורא, וחלק שני שעוסק בטובו ובחסדו. מה יומתקו הדברים כדעת הרס"ג, כאשר בחלק הראשון יש ענייה של 'הללויה' ואילו בחלק השני יש ענייה של 'הודו' המתאים לחסדו וטובו כדנתבאר.

* * *

אודך פי עניתני

איתא בגמרא (סוכה לח.) 'מקום שנהגו לכפול יכפול'. אמנם מנהגנו לכפול מפסוקי 'אודך' ולמטה.

ורש"י פירש (ד"ה לכפול), מפני שיש בו פרשיות כפולות או פסוקים כפולים, כגון 'הודו' תחלה וסוף, 'אמר נא' שלש פעמים, וכן פעמיים 'ה' לי, פעמיים 'טוב לחסות', פעמיים 'מין ה', וכן לשונות כפולים, סבבוי-סבבוי, דחה-דחיתני, או משמעויות כפולות - 'לא אמות' ולמות לא נתנני, אבל מ'אודך' ולמטה אינו כפול, לכן מוסיף לכפול (וברש"ם פסחים קיט: כתב טעם אחר).

העולה מתוך הדברים כי למעשה עיקר נוסח ההלל, בפסוקיו המקוריים כבר נאמר ביסודו בלשון כפול. והדבר אומר דרשני מדוע ולמה כך הוא.

ונראה הטעם בזה, משום שההלל ראוי לאומרו

היינו באופן שהאדם מוסיף על הנוסח הקבוע והכתוב לפניו, כי כשחוזר מעצמו לאומרו שוב, אזי כפילות הפסוקים הוא גילוי להתרגשות העצמית של קורא ההלל.

ונראה, שזה הטעם למנהג זה להוסיף ולכפול על מה שאמר דוד, בכדי לתת ביטוי אישי לרגשות ההילול להקב"ה. והנה אחרי שכבר נהגו כולם לאומרם, אזי אין זה כבר נחשב כל כך לאמירה עצמית ואישית. ואולי מכאן המנהג לזמר בעת ההלל, ומכיון שכל אחד מזמר שיר שעולה בליבו, אזי יש בזה משום ביטוי עצמי ואישי לרגשותיו.

* * *

אֶבֶן מֵאֶסוּ הַבִּנְיָמִין הַיְתֵה לְרֹאשׁ פִּנְהָ

הכוונה לעם ישראל, שהיו בזויים ושפלים ונתונים למרמס ועבדות, ואף היו המעט מכל העמים, הנה הצלחתם הפלאית היא בעליל רק מאת ה'. כל מי שראה אותם בראשית דרכם לא האמין כי יצלחו למאומה, כמו אבן שהבונים מואסים מלבנות עמה. וכל פריחתם שנעשו עם רב ועצום תחת שעבוד פרעה, והקב"ה הוציאם להיות עם מרומם ונכבד, הלא רק יד ה' אשר רוממה אותם. וכל מציאותם אפוא יצירת פלא המעידה על יד ה', אשר הוא אלוקי ישראל והוא יצר לו את עמו וצאן מרעיתו; 'הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך', וכן הוא הדבר לכל אורך הדרך עד הגאולה השלימה.

ברגש ובדרך פיוטית, שכן מהות ההלל היא שירה וביטוי של רגשות לב ונפש, וכך הדרך מרוב התרגשות לכפול ולשנות את הדיבור. ואמנם בשאר נוסחי תפילה ובקשה לא מצינו כגון דא, כי דבר זה נאמר רק בהילול זמור, שכך הוא דרך השיר לכפול בו דברים או לחרוז בלשון נופל על לשון. כי ביטוי הבא מהתפעלות הנפש, הרי הלב המתעורר חש לחזור על דבריו עוד הפעם, ואין די לו לבטא את עוצם הרגשי הדברים בפעם אחת.

אלא שאם כן הוא גופא צריך להבין, מה ראה דוד המלך לכפול הרבה פסוקים ולשנות שבהלל, ואילו מ'אודך' ולמטה לא כפל כלל. וממה נפשך, אם יש סיבה שלא לכפול מדוע נהגו לכפול.

והנראה כי באמת יש כאן משמעות כפולה בסדר הפסוקים הללו גם כן, היינו כפל העניין ולא כפל הלשון. שכן תוכן הפסוק 'אודך כי עניתני ותהי לי לישועה' תואם את תוכן הפסוק שאחריו 'אבן מאסו הבונים היתה לראש פינה'. כלומר בתחילה עניתני ומאסו בו ולבסוף באה הישועה ונהייתי לראש פינה. כך גם 'מאת ה' היתה זאת' שווה למשמעות הכתוב 'זה היום עשה ה'. וכן 'אנא ה' הושיעה נא' - 'אנא ה' הצליחה נא'. וכן ברוך הבא בשם ה' וגו', הכל עניין כפול הוא.³ ומכל מקום נהגו לכפול כדי להכיר כפילותם גם בלשון ובביטוי הפה ממש, לא רק בתוכנם.

והנה, כפל הדבר המורה על רגשות לב ונפש,

3. והנה חלק זה של 'הודו' הוא כפול מתחילתו ועד סופו, או כפל העניין או כפל הלשון, כמו שנתבאר. אכן חלקו הראשון של ההלל, לכאורה אין בו כפוליות. אולם לכשנתבונן נבחין שגם הוא כפול, אלא שהכפילות נאמרה בו בצורה שונה מאשר בחלק זה של ההלל, שלא המלים או הפסוקים נכפלו, אלא שכל פרק נכפל. כלומר חציו השני של הפרק כופל את עניינו של החצי הראשון. דו"ק ותשכח.

וזה הטעם, שבימים שאין בהם חובת הלל אלא ממנהגא, אומרים חצי הלל בכדי שיהיה היכר שאינו מעיקר הדין. והיינו שמדלגין חצי הפרק של 'לא לנו' ואומרים רק את חציו השני מ'ה' זכרנו', וכן מדלגין חצי הפרק של 'אהבתי' ואומרים רק מ'מה אשיב'. ולכאורה מה ענין הדילוג של חצאי פרקים. אלא משום שעל ידי אמירת חצי הפרק כבר אמר תוכן עניינו של הפרק, כיון שאינו אלא כפילות של חציו הראשון. ויסוד הדברים כבר מבואר באליה רבה (או"ח סימן תכב) בשם שו"ת בנימין זאב (סימן ססא) שכתב: ומדלגין לא לנו וכו'. מפני שפרשת 'לא לנו' ופרשת 'ה' זכרנו' ברוב עניינים שווין, וכן פרשת 'אהבתי' ופרשת 'מה אשיב' שוות במקצת עניינים.

ואמנם טעם הדבר שדווקא בחלק השני של ההלל הכפילות יותר מודגשת, בכפילות כל פסוק ופסוק, היינו משום שבעת השבח וההילול בחלק ההטבה וחסדי ה' עמנו, עולה ומתגברת ההתרגשות. וכפי שבוטל הדבר גם בהלל הגדול שבחלקו השני שהוא 'הודו לה' כי טוב', חוזרים בכל פסוק ופסוק על הסיים 'כי לעולם חסדו', שהוא כפילות מכופלת.

חנוכה תש"פ

בעזרת השם יתברך

הודעה חשובה

עם הופעתו בשעה טובה של הכרך החדש ספר

במדבר חלק א'

הננו להודיע לחברי ומנויי המכון שהספר נשלח
לכל נציגי המכון בבתי הכנסת שעל ידי קהילתנו

בית שמש

קריה: הרב אברהם צבי אקער שליט"א
0527654776

רמה: הרב אלקנה ויסנשטרן שליט"א
0527636603

חפציובה: הרב פישל שלוינגר שליט"א
0527650108

מודיעין עילית

הרב אליהו קירשנבוים שליט"א
0527127701

ירושלים

בית המנסת המרכזי מנחת יצחק
עבודת ישראל: הרב שלמה ולמן רוזנברג שליט"א
0548444167

ביתר עילית

גבעה א': הרב יעקב לינדר שליט"א
0533111911

שכונת הגפן: הרב נחום גוטפרב שליט"א
0504123764

שכונת התמר: הרב אברהם אייזנבאך שליט"א
0527683030

חברי המכון מתבקשים לפנות אל הנציגים
לשם קבלת הספר ללא תמורה
כמו כן ניתן להשיג את הספר בתשלום אצל הנ"ל
וכן בחנויות הספרים ובמשרדי המכון

בברכת התורה

הנהלת מכון כתבי בן מלך

'בן מלך' - להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות

כמו כן ניתן להצטרף לקבלת עלון "אוצרות בן מלך" שיוצא לאור מידי שבוע
בכתובת המייל: mechonbenmelech@gmail.com